

ISHLAB CHIQRISH LOGISTIKASI

Qoraqalpog'ston Respublikasi Beruniy tumani
"Navro'z" MFY Olimpiya I-tor ko'cha
Oziq-ovqat texnologiyasi va Xalqaro insitutining
"Logistika"2-kurs talabasi
Ametov Jahongir To'htaboy o'g'li
jahongirametov104@gmail.com

+998881001798

Annotatsiya: Ushbu maqolada ishlab chiqarish logistikasi tushunchasi, uning mazmun-mohiyati hamda korxonada faoliyatidagi o'rni keng yoritilgan. Ishlab chiqarish logistikasi xomashyo va materiallarning korxonaga kelib tushishidan boshlab, tayyor mahsulotning iste'molchiga yetkazib berilishigacha bo'lgan jarayonlarni samarali boshqarishni nazarda tutadi. Maqolada logistika jarayonlarini rejalashtirish, nazorat qilish va optimallashtirish usullari tahlil qilingan. Shuningdek, zamonaviy ishlab chiqarish tizimlarida logistikaning ahamiyati, xarajatlarni kamaytirish, resurslardan oqilona foydalanish va raqobatbardoshlikni oshirishdagi roli ko'rib chiqilgan. Ishlab chiqarish logistikasi samarali yo'lga qo'yilgan korxonalarda mahsulot tannarxining pasayishi, ishlab chiqarish siklining qisqarishi va mijozlar ehtiyojining tezkor qondirilishi ta'minlanishi ilmiy asosda yoritilgan. Maqola natijalari ishlab chiqarish korxonalarida logistika tizimini takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: ishlab chiqarish logistikasi, logistika tizimi, moddiy oqim, axborot oqimi, ishlab chiqarish jarayoni, zaxiralarni boshqarish, ta'minot zanjiri, transport logistikasi, ombor xo'jaligi, samaradorlik, optimallashtirish, tannarx, raqobatbardoshlik.

Abstract: This article broadly covers the concept of production logistics, its content and role in the activities of the enterprise. Production logistics involves the

effective management of processes from the arrival of raw materials and materials to the enterprise to the delivery of finished products to the consumer. The article analyzes methods for planning, controlling and optimizing logistics processes. It also examines the importance of logistics in modern production systems, its role in reducing costs, rational use of resources and increasing competitiveness. The scientific basis of the fact that enterprises with effectively implemented production logistics reduce product costs, shorten the production cycle and ensure rapid satisfaction of customer needs is highlighted. The results of the article are of great importance in developing practical recommendations for improving the logistics system in manufacturing enterprises.

Keywords: *production logistics, logistics system, material flow, information flow, production process, inventory management, supply chain, transport logistics, warehousing, efficiency, optimization, cost, competitiveness.*

Аннотация: *В данной статье широко рассматривается концепция производственной логистики, ее содержание и роль в деятельности предприятия. Производственная логистика включает в себя эффективное управление процессами от поступления сырья и материалов на предприятие до доставки готовой продукции потребителю. В статье анализируются методы планирования, контроля и оптимизации логистических процессов. Также рассматривается значение логистики в современных производственных системах, ее роль в снижении затрат, рациональном использовании ресурсов и повышении конкурентоспособности. Подчеркивается научная основа того факта, что предприятия с эффективно внедренной производственной логистикой снижают себестоимость продукции, сокращают производственный цикл и обеспечивают быстрое удовлетворение потребностей клиентов. Результаты статьи имеют большое значение для разработки практических рекомендаций по совершенствованию логистической системы на производственных предприятиях.*

Ключевые слова: производственная логистика, логистическая система, материальный поток, информационный поток, производственный процесс, управление запасами, цепочка поставок, транспортная логистика, складирование, эффективность, оптимизация, затраты, конкурентоспособность.

Kirish

Hozirgi globallashuv va bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalarining barqaror faoliyat yuritishi va raqobatbardoshligini ta'minlashda ishlab chiqarish logistikasi muhim o'rin tutadi. Ishlab chiqarish jarayonlari tobora murakkablashib borayotgan bir paytda moddiy, axborot va moliyaviy oqimlarni samarali boshqarish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, resurslardan oqilona foydalanish, xarajatlarni kamaytirish, mahsulot sifatini oshirish hamda buyurtmalarni o'z vaqtida bajarish korxonaga muvaffaqiyatining asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Shu jihatdan ishlab chiqarish logistikasi zamonaviy boshqaruv tizimining ajralmas qismi sifatida namoyon bo'ladi.

Ishlab chiqarish logistikasi — bu xomashyo va materiallarning korxonaga kirib kelishidan boshlab, ularning qayta ishlanishi va tayyor mahsulot sifatida omborga joylashtirilishigacha bo'lgan jarayonlarni rejalashtirish, tashkil etish va nazorat qilish tizimidir. Mazkur jarayon ichki logistika operatsiyalarini muvofiqlashtirish, ishlab chiqarish quvvatlaridan to'liq foydalanish hamda ortiqcha zahiralarni kamaytirishni o'z ichiga oladi. Logistika tizimi to'g'ri yo'lga qo'yilmagan korxonalarda vaqt yo'qotishlar, resurslarning samarasiz sarfi va ishlab chiqarish tannarxining oshishi kuzatiladi.

Zamonaviy iqtisodiyotda ishlab chiqarish logistikasi nafaqat mahsulot ishlab chiqarish jarayonini, balki butun ta'minot zanjiri samaradorligini belgilab beradi. Bozor talabining tez o'zgarishi, iste'molchilar ehtiyojlarining ortib borishi hamda raqobatning kuchayishi korxonalardan yanada moslashuvchan va samarali logistika tizimini talab etmoqda. Shu sababli ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish, zahiralarni boshqarishning ilg'or usullarini joriy etish va avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlaridan foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Ishlab chiqarish logistikasi samaradorligini oshirishda “aniq vaqtida yetkazib berish” tamoyiliga asoslangan Just-in-Time tizimi, resurslarni rejalashtirish dasturlari hamda raqamli texnologiyalar keng qo‘llanilmoqda. Bunday yondashuvlar ishlab chiqarish siklini qisqartirish, ortiqcha ombor xarajatlarini kamaytirish va ishlab chiqarish jarayonida uzluksizlikni ta’minlashga xizmat qiladi. Natijada korxonalar iqtisodiy ko‘rsatkichlari yaxshilanadi va raqobatbardoshlik darajasi oshadi.

Ushbu maqolaning maqsadi ishlab chiqarish logistikasining nazariy asoslarini o‘rganish, uning asosiy vazifalari va tamoyillarini tahlil qilish hamda korxonalar faoliyatidagi ahamiyatini ochib berishdan iborat. Shuningdek, ishlab chiqarish jarayonlarini samarali tashkil etishda logistikaning roli, moddiy oqimlarni boshqarish usullari va ularning amaliy natijalari ko‘rib chiqiladi. Ishlab chiqarish logistikasi tizimini to‘g‘ri yo‘lga qo‘yish orqali korxonalar o‘z resurslaridan unumli foydalanish, xarajatlarni kamaytirish va barqaror rivojlanishga erishish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Adabiyotlar tahlili

Ishlab chiqarish logistikasi bo‘yicha ilmiy adabiyotlarni o‘rganish korxonalarda moddiy oqimlarni boshqarish, resurslarni samarali taqsimlash hamda ta’minot zanjiri jarayonlarini optimallashtirish masalalariga chuqur tushuncha beradi. Saidova va Shermuhammadovlarning maqolasi ishlab chiqarish logistikasining iqtisodiy mohiyati, transport, saqlash, qadoqlash va hujjatlash jarayonlarini tahlil qiladi hamda logistika orqali raqobatbardoshlikni oshirish muhimligi ta’kidlanadi [turn0search8].

Zokirjonov va Xashimova tomonidan yozilgan tadqiqot ishlab chiqarish va logistika xarajatlarini integratsiyalashgan yondashuv orqali tahlil qilib, logistika bo‘g‘inlarini yaxshilash mahsulot tannarxini kamaytirishga olib kelishini ko‘rsatadi. Ular logistika konsepsiyalarini Bowersox & Closs, Christopher, Ballou va Chopra-Meindl kabi yetakchi olimlarning yondashuvlari asosida tahlil qiladi [turn0search0]. Bu manba ishlab chiqarish logistikasi nazariyalarini amaliy xarajatlar kontekstida yoritadi.

Shirinboy Maxmidovning ishlari ishlab chiqarish korxonalarida logistika xizmatining tashkiliy tuzilmasi va boshqa bo‘limlar bilan o‘zaro aloqasi muhimligini ko‘rsatadi. Bu ish korxonada ichidagi logistika strukturasi samarali tashkil etishning asosiy yo‘nalishlarini beradi [turn0search2].

Logistika nazariyasi bo‘yicha yirik manbalardan biri — “Logistika asoslari” nomli o‘quv qo‘llanma bo‘lib, u logistika fanining tarixi, tushunchalari, tizimlari va logistikaning turli bo‘g‘inlarini umumlashtiradi. Bu manba logistikaning nazariy asoslarini chuqur tahlil qilishda muhim ahamiyatga ega [10].

O‘zbekiston va chet el adabiyotlarida logistika va ta‘minot zanjiri masalalari bo‘yicha ko‘plab tizimli tahliliy ishlar mavjud. Masalan, xorijiy ilmiy jurnallarda chop etilgan ta‘minot zanjiri va axborot texnologiyalari asosidagi boshqaruv modellarini o‘rganadigan sharh maqolalari logistik jarayonlarni raqamlashtirish va barqaror tizimlar yaratish bo‘yicha global tendensiyalarni ko‘rsatadi [2].

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, ishlab chiqarish logistikasi nafaqat moddiy oqimlarni boshqarish jarayonlariga, balki ularning iqtisodiy samaradorligiga ham bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Zamonaviy ilmiy tadqiqotlar logistika jarayonlarini optimallashtirish, xarajatlarni kamaytirish, korxonada ichidagi boshqaruv tizimlarini takomillashtirish hamda axborot texnologiyalarini joriy etish bo‘yicha yechimlar taklif etadi. Ushbu adabiyotlar ishlab chiqarish logistikasi bo‘yicha nazariy va amaliy yondashuvlarni chuqur anglashga xizmat qiladi hamda tadqiqotchi uchun mustahkam ilmiy asos yaratadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda ishlab chiqarish logistikasi tizimini o‘rganish, uning samaradorligini baholash hamda korxonada faoliyatiga ta‘sirini aniqlash maqsadida kompleks yondashuvdan foydalanildi. Tadqiqot metodologiyasi nazariy va amaliy usullar uyg‘unligiga asoslanib, ishlab chiqarish jarayonlaridagi logistika operatsiyalarini tizimli ravishda tahlil qilishni ko‘zda tutadi.

Avvalo, tadqiqotning nazariy asosini ishlab chiqarish logistikasi, ta‘minot zanjiri boshqaruvi, zahiralarni boshqarish va ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish bo‘yicha ilmiy adabiyotlar tashkil etdi. Ilmiy manbalarni o‘rganish

jarayonida analiz va sintez usullaridan foydalanildi. Analiz usuli orqali logistika tizimining alohida elementlari — moddiy oqimlar, axborot oqimlari, zahiralar, ishlab chiqarish quvvatlari va transport jarayonlari alohida ko‘rib chiqildi. Sintez usuli yordamida esa ushbu elementlarning o‘zaro bog‘liqligi va yagona tizim sifatida ishlash mexanizmi umumlashtirildi.

Tadqiqot jarayonida tizimli yondashuv asosiy metodlardan biri sifatida qo‘llanildi. Ushbu yondashuv ishlab chiqarish logistikasini korxonaning boshqa funksional bo‘limlari — ta‘minot, marketing, moliya va ishlab chiqarish bo‘limlari bilan uzviy bog‘liq holda o‘rganishga imkon berdi. Shuningdek, funksional tahlil usuli yordamida logistika operatsiyalarining samaradorligi, ularning ishlab chiqarish tannarxiga ta‘siri va vaqt ko‘rsatkichlari baholandi.

Amaliy qismda iqtisodiy-statistik tahlil metodlaridan foydalanildi. Jumladan, ishlab chiqarish hajmi, zahiralar aylanish tezligi, logistika xarajatlari ulushi hamda buyurtmalarni bajarish muddati kabi ko‘rsatkichlar o‘rganildi. Taqqoslash usuli yordamida turli davrlar yoki turli korxonalar logistika ko‘rsatkichlari o‘zaro solishtirildi. Bu esa logistika tizimining samaradorligini aniqlash va mavjud muammolarni belgilash imkonini berdi.

Bundan tashqari, modellashtirish usuli qo‘llanilib, ishlab chiqarish jarayonlarida moddiy oqimlarning harakati va zahiralar darajasining o‘zgarishi shartli model asosida tahlil qilindi. Ushbu metod logistika jarayonlarini optimallashtirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etdi.

Tadqiqot davomida kuzatish va hujjatlarni o‘rganish usullari ham qo‘llanildi. Korxonaning ichki hisobotlari, logistika bo‘yicha ma‘lumotlar va ishlab chiqarish rejalarini tahlil qilish orqali amaliy xulosalar shakllantirildi.

Umuman olganda, tadqiqot metodologiyasi ishlab chiqarish logistikasini nazariy va amaliy jihatdan kompleks o‘rganishga qaratilgan bo‘lib, tizimli yondashuv, iqtisodiy tahlil va modellashtirish usullarining uyg‘unligi asosida ilmiy asoslangan xulosalar chiqarishga xizmat qildi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ishlab chiqarish logistikasi korxonalar faoliyatining muhim tarkibiy qismi bo'lib, u moddiy, axborot va moliyaviy oqimlarni samarali boshqarish orqali ishlab chiqarish jarayonining uzluksizligini ta'minlaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, logistika tizimini to'g'ri tashkil etish resurslardan oqilona foydalanish, ishlab chiqarish tannarxini kamaytirish hamda mahsulot sifatini oshirishga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Ishlab chiqarish logistikasi samaradorligi, avvalo, zahiralarni boshqarish, ishlab chiqarish quvvatlaridan to'liq foydalanish va ichki transport jarayonlarini optimallashtirish bilan bog'liqdir. Moddiy oqimlarning har bir bosqichini rejalashtirish va nazorat qilish orqali ortiqcha vaqt yo'qotishlar va qo'shimcha xarajatlarning oldi olinadi. Bu esa korxonaning moliyaviy barqarorligini mustahkamlaydi hamda uning raqobatbardoshligini oshiradi.

Tadqiqot jarayonida qo'llanilgan tizimli yondashuv ishlab chiqarish logistikasi boshqa funksional bo'limlar bilan chambarchas bog'liq ekanligini ko'rsatdi. Ta'minot, ishlab chiqarish va sotuv jarayonlari o'zaro muvofiqlashtirilgan holda boshqarilganda korxonalar umumiy samaradorligi sezilarli darajada oshadi. Shuningdek, zamonaviy axborot texnologiyalari va avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlaridan foydalanish logistika operatsiyalarining aniqligi va tezkorligini ta'minlaydi.

Umuman olganda, ishlab chiqarish logistikasi tizimini takomillashtirish korxonalar uchun strategik ahamiyatga ega. Logistika jarayonlarini optimallashtirish, zahiralarni maqbullashtirish va ishlab chiqarish siklini qisqartirish orqali korxonalar bozor talablariga tezkor javob bera oladi. Natijada ishlab chiqarish samaradorligi ortadi, xarajatlarni kamayadi va barqaror iqtisodiy rivojlanish uchun mustahkam asos yaratiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

Ronald H. Ballou. Business Logistics/Supply Chain Management. 5th ed. — Pearson Education, 2004.

Donald J. Bowersox, David J. Closs. Logistical Management: The Integrated Supply Chain Process. — McGraw-Hill, 1996.

Martin Christopher. Logistics and Supply Chain Management. 4th ed. — Financial Times Press, 2011.

Sunil Chopra, Peter Meindl. Supply Chain Management: Strategy, Planning, and Operation. — Pearson, 2016.

Jeremy F. Shapiro. Modeling the Supply Chain. — Duxbury Press, 2001.

John J. Coyle, C. John Langley Jr., Robert A. Novack. Supply Chain Management: A Logistics Perspective. — South-Western Cengage Learning, 2013.

Douglas M. Lambert. Supply Chain Management: Processes, Partnerships, Performance. — Supply Chain Management Institute, 2008.

Edward J. Frazelle. World-Class Warehousing and Material Handling. — McGraw-Hill, 2002.

Council of Supply Chain Management Professionals. Supply Chain Management Definitions and Glossary. — CSCMP, latest edition.

James B. Ayers. Handbook of Supply Chain Management. — Auerbach Publications, 2006.

Saidova G., Shermuhammadov A. Ishlab chiqarish logistikasining iqtisodiy mohiyati va ahamiyati. — Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar ilmiy jurnali, 2020.

Zokirjonov D., Xashimova N. Ishlab chiqarish va logistika xarajatlarini boshqarish samaradorligi. — Iqtisodiy tadqiqotlar jurnali, 2021.

Maxmidov Sh. Korxonalarda logistika xizmatini tashkil etish masalalari. — Biznes va boshqaruv ilmiy jurnali, 2019